

Камінська Н. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного авіаційного університету, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7727-4056>

Верховенство права як визначальна конституційна засада вирішення виборчих спорів (методологічні підходи)

У статті здійснено аналіз концептуальних підходів до розуміння верховенства права, охарактеризовано особливості цього принципу, а також окреслено його значення для врегулювання виборчих спорів. **Мета** статті полягає в тому, щоб на підставі наукових здобутків, правових актів та інших джерел проаналізувати верховенство права як визначальну конституційну засаду вирішення виборчих спорів. Це зумовлює окреслення низки завдань, зокрема: висвітлити багатоаспектність розуміння однієї з визначальних конституційних засад – верховенства права; з'ясувати специфіку вирішення виборчих спорів; виокремити основні методологічні підходи дослідження зазначеної проблематики та їх перспективні напрями. **Методологічна основа** статті полягає у використанні філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, серед яких основоположними є діалектичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, герменевтичний та антропологічний методи. Акцентовано на позиції нормативного позитивізму, природно-правової та інших концепцій праворозуміння. На цьому підґрунті окреслено різноманіття методологічних підходів до порушеної проблематики. **Наукова новизна**. Належна правова регламентація принципу верховенства права як першооснови здійснення прав і свобод людини та громадянина, включно з виборчими правами, врегулювання виборчих спорів в Україні, відсутня. Тому потребує вдосконалення відповідна законодавча основа в цій сфері. **Висновки**. Висвітлення сутності принципу верховенства права, його складових та інших характеристик видається доцільнішим і точнішим з позицій природно-правової концепції, антропоцентризму, що узгоджується з положеннями відповідних міжнародно-правових актів й експертними рішеннями, актами «м'якого права». Для правової системи демократичної держави вкрай важливо, щоб виборчі спори врегулювалися, ґрунтуючись на принципі верховенства права, забезпечуючи належним чином виборчі та інші права громадян. А їх запобігання та врегулювання є самостійною складовою механізму забезпечення виборчих прав громадян України, що включає нормативно-правову, інституційно-організаційну основи, сукупність відповідних засобів (конституційний нормоконтроль, інтерпретаційна діяльність, юрисдикційна діяльність органів адміністрування виборів й адміністративних судів, альтернативні способи врегулювання виборчих конфліктів). Реалізація Виборчого кодексу України засвідчила певні колізії та прогалини, що потребують урегулювання. Лише за умов належної реалізації принципу верховенства права в організацію та діяльність згаданих органів України, їх посадових і службових осіб можливе їхнє ефективне повноцінне функціонування в інтересах громадян, територіальної громади, повномасштабне утвердження й забезпечення прав і свобод людини й громадянина, досягнення загальноновизнаних ідей та ідеалів конституційної та муніципальної демократії.

Ключові слова: конституційні засади; принцип верховенства права; виборчі спори; права людини; судовий захист; методологічні підходи; законодавство України.

Вступ

З-поміж сучасних демократичних інститутів, що найбільше забезпечують участь народу в управлінні державними та суспільними справами, безумовно, слід відзначити інститут виборів. Водночас він неодноразово зазнавав трансформацій, зокрема частих правових змін, форм реалізації тощо. Зауважимо, що реалізація виборчого процесу в Україні супроводжується конфліктними проявами фактично на всіх його стадіях.

Домінування політичних і деяких інших чинників над правовими, зазвичай, на наше переконання, призводить до розбіжностей, спорів, іноді й до криз різного масштабу. З огляду на це постає низка питань, зокрема: чому так відбувається, на яких засадах, які шляхи виходу з такої ситуації?

Попри певний науковий інтерес до інституту виборів, виборчих спорів, виборчих систем, міжнародних виборчих стандартів, тенденцій розвитку виборчого законодавства України та

інших держав (Didenko, 2019; Sarkisian, 2020; Kliuchkovskiy, 2018; Nesterovych, 2017; Nesterovych, 2019), залишається потреба комплексного вивчення теоретичних і практичних проблем виборчого права загалом, виборчих спорів і засад їх вирішення зокрема.

Мета і завдання дослідження

Мета статті – на підставі наукових здобутків, правових актів та інших джерел проаналізувати верховенство права як визначальну конституційну засаду вирішення виборчих спорів. Це зумовлює постановку низки завдань, зокрема:

- розкрити багатоаспектність розуміння однієї з визначальних конституційних засад – верховенства права;
- з'ясувати специфіку вирішення виборчих спорів;
- виокремити основні методологічні підходи дослідження зазначеної проблематики та їх перспективні напрями.

Виклад основного матеріалу

Подальше системне реформування організації та функціонування органів публічної влади усіх рівнів, а також механізмів реалізації видів і форм демократії фактично неможливі без дотримання визначених принципів, насамперед конституційних засад. Одним з таких основоположних принципів, звісно, є принцип верховенства права. Слід зазначити також рівень його правового регулювання, а саме на рівні Основного Закону України у ст. 8: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права» ("Konstytutsiia Ukrainy", 1996).

Як відомо, «принцип» (з франц. «principe») – початок, першооснова, від латин. «principium» – перший; головний ("Etymologichnyi slovnyk", 2003, р. 574). Якщо стосовно категорії принципу не точаться широкі дискусії, то власне принцип верховенства права, особливо останніми роками, став об'єктом наукового дискурсу. Так, у сучасній юридичній науці та практиці верховенство права зазвичай сприймається як «фундаментальна цінність», «невід'ємна частина будь-якого демократичного суспільства», предметом якого «є здійснення влади і стосунки між особою та державою» ("Report on the rule", 2011), «принцип, що становить підвалини кожної правдивої демократії» ("Statut Rady Yevropy", 1949), принцип правової держави, «принцип, що є визначальним для конституційного ладу держави, основоположним для діяльності КСУ» (Капро), «певна сума щільно переплечених між собою принципів, котрі разом творять ядро доктрини конституціоналізму, а відтак є необхідними для будь-якого ліберального та конституційного демократичного суспільного устрою» (Allan, 2008; Shevchuk, 2006; Boniak, 2017; Voronin, 2013).

Також принцип верховенства права розглядають як принцип, що має бути скерований саме на особу, він достовірно має бути забезпечений таким порядком, відповідно до якого ніхто не може бути примушений робити того, що не є передбачено чинним законодавством держави. Крім того, саме він втілює місце і роль права в державі та суспільстві; означає співвідношення права й держави; співвідношення права й політики; співвідношення права й економіки; співвідношення права й моралі; співвідношення права та звичаїв (Matevosian, 2019; Bratasiuk, 2020).

Слід зауважити, що низка міжнародних організацій акцентувала на розкритті сутності феномену верховенства права. Їх результатом стали доповіді ООН 2002 та 2004 року, резолюція Комісії ООН з прав людини 2005 року, Зобов'язання стосовно верховенства права 2009 року ОБСЄ, низка документів Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська

комісія) Ради Європи – доповідь щодо верховенства права, затверджена Європейською комісією 25–26 березня 2011 року), мірило правовладдя, ухвалене Венеційською Комісією 11–12 березня 2016 року) тощо ("OSCE Commitments"; "Report on the rule", 2011; "Rule of Law", 2016; "World Justice Project", 2018-2019).

Сучасна вітчизняна юридична наука поділяє «верховенство права» та «верховенство закону». І ця доктрина знаходить повноцінне втілення в національному правовому просторі. Зокрема, ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» 2015 року закріплює принцип верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи є найвищими цінностями й вони визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Водночас ч. 2 цієї ж статті встановлює, що принцип верховенства права застосовують, враховуючи практику Європейського суду з прав людини. Аналогічні підходи втілено й у ст. 4 Закону України «Про державну службу», ст. 3 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» 2015 року та інших нормативно-правових актах України. Принцип верховенства права переважно розкрито з позицій нормативного позитивізму – як забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст і спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави ("Zakon Ukrainy", 2015, No. 580-VIII; "Zakon Ukrainy", 2015, No. 889-VIII; Demydenko, 2019). З таким важко погодитися, оскільки саме права й свободи людини є джерелом для Конституції й інших нормативно-правових актів, пріоритетом під час здійснення державної служби.

Аналіз рішень Конституційного Суду України (КСУ) дає змогу простежити задекларовані основні прояви верховенства права. Причому слід зауважити, що комплексне уявлення з досліджуваного питання можемо сформулювати, залучивши як емпіричну базу інші акти КСУ, зокрема відповідні висновки й ухвали. Насамперед варто зазначити, що КСУ сформулював низку юридичних позицій, завдяки яким об'єктивується та розвивається зміст верховенства права (Kostytskyi, Kaminska, & Kushakova-Kostytska, 2019; Uvarova, 2012, р. 147, 149).

На підставі аналізу рішень КСУ М. Андриц досліджує реалізацію верховенства права як засади конституційного судочинства. Так, встановлено, що цей принцип об'єктивується як:

- 1) особливе співвідношення права й закону;
- 2) певна вимога до змісту та форми діяльності державних правотворчих і правозастосувальних органів;
- 3) механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій державної влади;

4) нормативний ідеал;

5) універсальний та інтегральний принцип права, який задає вектор функціонування системи права;

6) методологічна основа взаємодії різних принципів права (Andryts, 2019).

Також дослідниця розмежувала змістовні й формальні складові принципу верховенства права, а також з'ясувала основні напрями їх прояву. Перший напрям пов'язаний із забезпеченням верховенства Конституції України, тобто пріоритетності конституційно-правового регулювання щодо іншого позитивно-правового регулювання в Україні. Це відбувається завдяки процедурі визнання певних актів неконституційними з відповідним позбавленням їх чинності, сприяння приведенню всього національного законодавства у відповідність до Конституції України; оцінювання свободи законодавчого розсуду; охорони Основного Закону України. У цьому аспекті розв'язують концептуально важливі для конституційного правосуддя проблеми, які стосуються відкриття конституційних проваджень, належності конституційних звернень; розмежування сфер конституційного та «підконституційного» правового регулювання; виявлення формальних ризиків зміни Конституції.

Водночас другий напрям ототожнюється із забезпеченням взаємодії міжнародного й національного права як ефективним інструментом реалізації верховенства права, а саме щодо дотримання державою міжнародних гуманітарних стандартів, оскільки саме в такий спосіб відбувається їх входження до правового простору України. Причому різні позиції суддів Конституційного Суду України, спрямовані на пошук оптимального варіанта такої взаємодії, засвідчують високий рівень їх правосвідомості та позитивної відповідальності у виконанні головного обов'язку кожного державного органу, а саме утвердження прав і свобод людини.

Третій напрям обґрунтовано як забезпечення спеціально дозвільного правового регулювання, що є гарантією належного використання влади державою. З одного боку, режиму «спеціально-дозвільності» підпорядковується сам Конституційний Суд України, безпосередньо у своїй діяльності, що проявляється, зокрема, в процесі визначення ним предмета конституційного контролю, меж своїх повноважень. З іншого боку, Конституційний Суд України «тестує» на належне використання спеціальних дозволів інші органи держави (Andryts, 2019).

Так, С. Головатий у роботі «Верховенство права» запропонував як відповідник англійського «the rule of law» двослівний український вираз «верховенство права» замінити на однослівний — «правовладдя» (Holovaty, 2006). На його переконання, український аналог «the rule of law» — «верховенство права» — не можна визнати

найвдалішим (це засвідчено і фактом, що двослівність терміна прямо штовхнула провідних фахівців вдатися до хибного т. зв. «поелементного аналізу» цього поняття, і його лексичною близькістю до одного з основоположних елементів позитивістської доктрини у вигляді поняття «верховенство закону», що врешті призводить до спотворення концепції «верховенство права»). Тому автор зазначеної роботи пропонує надалі використовувати однослівний варіант такого відповідника — правовладдя; саме він органічно «вмонтовується» в українську правничу термінологію (за прикладом — народовладдя, безвладдя, двовладдя тощо), зберігаючи при цьому два змістових складники його англійського прототипу (rule — влада, law — право); правовладдя — це найближче до англійського «the rule of law», щоб якнайтісніше передати ідею заперечення свавільної влади людини взагалі, чи однієї, чи гурту, чи одного з політичних органів (скажімо, у вигляді диктатури парламентської більшості) тощо; серцевина посутнього змісту принципу правовладдя — це категоричне і беззастережне заперечення будь-якого прояву свавільного та егоїстичного людиновладдя (Holovaty, 2008, p. 36).

Видається, що одночасне та однопорядкове використання «правовладдя» та «верховенство права» може ускладнити чинну правничу термінологію, юридичну техніку та зумовить певний дисонанс у правовому порядку України на цьому етапі.

Як стверджує В. Юровська, принципової різниці в конструкції назви цієї фундаментальної правової засади немає, варто погодитися із С. П. Головатим у тому, що ототожнення верховенства права з верховенством закону є не просто передчасним висновком, а методологічно помилковим умовиводом. Однак співвідношення таких категорій, як «правовладдя» та «верховенство права», є за великим рахунком філологічною дискусією, предметом якої є той чи інший підхід до перекладу англійського аналогу цієї правової засади. У зв'язку з цим варто наголосити, що обидві ці категорії мають вживатися як синоніми, що позначають одне правове явище (Yurovska, 2017, p. 172).

Звісно, запропонована С. Головатим категорія «правовладдя» є більш влучним перекладом поняття «the rule of law». Проте Конституція України (ст. 8, 147) і Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII (ст. 129), й інші закони України та нормативно-правові акти України, рішення Конституційного Суду України тощо послуговуються саме терміном «верховенство права». Його використання в цих випадках не передбачає ототожнення з «верховенством закону».

Зважаючи на наведене вище, якщо використання терміну «правовладдя» на доктринальному рівні як вдалий варіант перекладу англійського поняття «the rule of law» має право на існування, то введення цієї категорії в Конституцію, закони України, інші нормативно-правові акти є досить сумнівним з огляду на усталену практику щодо використання терміну «верховенства права» та ймовірною незлагодженістю та суперечливістю з категорією «правовладдя», за умови її подальшої конституційно-правової регламентації.

Безумовно, застосування принципу верховенства права в різних сферах має свою специфіку. Заявлена проблематика статті зумовлює акцентувати, зокрема, на виборчому законодавстві й практиці його реалізації, виборчих спорах тощо.

У Виборчому кодексі України від 19 грудня 2019 року лише у ст. 38 закріплено досліджуваний принцип стосовно присяги члена виборчої комісії. Він, беручи на себе повноваження члена виборчої комісії та усвідомлюючи свою високу відповідальність перед українським народом, присягає «додержуватися Конституції та законів України, чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки, виходячи з принципів верховенства права, законності, об'єктивності та неупередженості, забезпечувати реалізацію і захист виборчих прав громадян України» ("Vyborchyi kodeks", 2019).

Водночас спостерігаємо часті прояви зіткнення суперечливих інтересів суб'єктів виборчих правовідносин, тобто виборчі конфлікти (конфлікт інтересів, конфлікт політичних програм тощо). Посилення напруги під час виборчого процесу призводить як до примноження виборчих конфліктів між суб'єктами виборчих правовідносин, так і до порушення виборчих прав громадян України. Це зумовлює потребу в з'ясуванні природи й причин появи виборчих спорів, способів їх запобігання та врегулювання інструментів зниження суспільної напруги під час виборчого процесу в Україні.

Значним є науковий доробок у цьому напрямі. Так, В. Смокович висвітлив питання розгляду виборчих спорів різними юрисдикціями: Конституційним Судом України, Європейським судом з прав людини, адміністративними судами України та іншими уповноваженими органами. На його думку, саме узаконення застосування принципу верховенства права без відповідних обмежень вказуватиме на послідовність і впевненість щодо його застосування – і не тільки в процесі розв'язання конфлікту, а й під час прийняття законів, методологічній побудові змісту та внутрішньої сутності норм цих законів, аналізу юридичних колізій норм права та інструментарію тлумачення процесуального законодавства, визначення юрисдикції таких спорів, особливостей їх розв'язання та інших

проблем, які виникають під час розгляду виборчих спорів, на теоретичному рівні та на практиці (Smokovych, 2014).

В одному з останніх досліджень у зазначеній сфері О. Лещенко окреслив підходи до визначення сутності виборчих спорів України, що становлять невід'ємну частину інституту публічно-правових спорів у правовій системі демократичної держави. У матеріальному аспекті – це конфліктні правовідносини, що виникають під час реалізації активного або пасивного виборчого права між суб'єктами виборчого процесу та виборчих правовідносин. Виборчі спори в процесуальному аспекті розуміють як правовідносини охоронного, процесуального характеру, в межах яких відбувається розв'язання конфліктних ситуацій та захист (поновлення) виборчих прав суб'єктів виборчого процесу в установленому законодавством України порядку (Leshchenko, 2020).

Погоджуємося, що діяльність щодо запобігання та врегулювання виборчих спорів є самостійною складовою механізму забезпечення виборчих прав будь-яких громадян, зокрема громадян України, що має свою структуру: нормативно-правовий, інституційно-організаційний, функціональний та забезпечувальний блоки. Так, до засобів запобігання та врегулювання виборчих спорів належать конституційний нормоконтроль та інтерпретаційна діяльність, що здійснюється Конституційним Судом України, юрисдикційна діяльність органів адміністрування виборів й адміністративних судів, а також альтернативні способи врегулювання виборчих конфліктів (переговори, медіація та консолідація).

Власне судове врегулювання виборчих спорів є ключовою гарантією забезпечення виборчих прав громадян України, проведення вільних і чесних виборів та реалізації принципу верховенства права. Суд у процесі врегулювання виборчих спорів здійснює правозахисну, контрольну, правотлумачну та інші функції. А відповідна судова практика дозволяє виявляти причини виникнення виборчих спорів та, відповідно, вживати запобіжних заходів або їх оперативного врегулювання у майбутньому як виборчими комісіями, так і судами (Leshchenko, 2020). Загалом урегулювання виборчих спорів виборчими комісіями та скарг є складовою процедурних гарантій дотримання забезпечення виборчих прав громадян і дотримання принципів виборчого процесу, а також реалізацією права громадян на звернення.

Наукова новизна

Попри те, що принцип верховенства права включено до конституційних засад Української держави, національної правової системи, його належна нормативно-правова регламентація як

першооснова здійснення прав і свобод людини та громадянина, включаючи виборчі права, врегулювання виборчих спорів в Україні, відсутня. Тому потребує вдосконалення відповідна законодавча основа у зазначеній сфері.

Висновки

Здійснений аналіз засвідчує, що у сучасній науці, насамперед юридичній, спостерігаємо значний інтерес до вивчення принципу верховенства права, його складових та інших сутнісних характеристик. У законах та інших нормативно-правових актах України він переважно розкривається з позицій нормативного позитивізму. Більш доцільним і точнішим є його розуміння з позицій природно-правової концепції, антропоцентризму тощо. Це узгоджується з положеннями відповідних міжнародно-правових актів та експертними рішеннями, актами «м'якого права», зокрема документами Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії).

З огляду на різноманіття виборчих спорів в Україні, постала потреба акцентування уваги до вивчення їх правової природи, способів вирішення тощо. Діяльність щодо запобігання та врегулювання виборчих спорів є самостійною складовою механізму забезпечення виборчих

прав громадян України, що включає нормативно-правову, інституційно-організаційну основи, сукупність засобів їх запобігання та врегулювання (конституційний нормоконтроль, інтерпретаційна діяльність, юрисдикційна діяльність органів адміністрування виборів та адміністративних судів, альтернативні способи врегулювання виборчих конфліктів). Для правової системи демократичної держави вкрай важливо, щоб такі конфліктні правовідносини врегульовувались, базуючись на принципі верховенства права, забезпечуючи належним чином виборчі та інші права громадян.

Попри прийняття Виборчого кодексу України, його реалізація вже засвідчила певні колізії та прогалини, що потребують невідкладного врегулювання. На наш погляд, лише за умови належної реалізації принципу верховенства права в організацію та діяльність згаданих органів України, їх посадових і службових осіб можливе ефективне повноцінне функціонування їх в інтересах громадян, територіальної громади, повномасштабне утвердження й забезпечення прав і свобод людини та громадянина, досягнення загальноновизнаних ідей та ідеалів конституційної та муніципальної демократії.

REFERENCES

- Allan, T. R. S. (2008). *Konstytutsiina spravedlyvist. Liberalna teoriia verkhovenstva prava [Constitutional justice. Liberal theory of the rule of law]*. (R.V. Semkiva, Trans). Kyiv: Kyievo-Mohylian. akad. [in Ukrainian].
- Andryts, M.R. (2019). Verkhovenstvo prava v rishenniakh Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy: yurydychni aspekty realizatsii [The rule of law in decisions of the Constitutional Court of Ukraine: legal aspects of implementation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Scientific Bulletin of the International Humanities University*, 41(1), 4-8. doi: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.41-1.1> [in Ukrainian].
- Boniak, V.O. (2017). Pohliad na zmist pryntsyphu verkhovenstva prava kriz pryzmu praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [A look at the content of the rule of law through the prism of the case law of the European Court of Human Rights]. *Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak dzhерelo natsionalnoho prava, The case law of the European Court of Human Rights as a source of national law: Proceedings of the Conference* (pp. 6-8). Dnipro [in Ukrainian].
- Bratasiuk, M.H. (2020). Filosofiia zakhystu prav liudyny z pozytsii suchasnoho pravovoho myslennia [Philosophy of Human Rights Protection from the Standpoint of Modern Legal Thinking]. *Filosofski ta metodolohichni problemy prava, Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1(19), 14-20. doi: <https://doi.org/10.33270/02201901.14> [in Ukrainian].
- Demydenko, V.O. (2019). Verkhovenstvo prava yak aksiolohichna vershyna systemy pryntsyypiv mistsevoho samovriaduvannia [Rule of law as an axiological top of the system of principles of local self-government]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka, Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko Scientific theoretical journal*, 3(87), 167-176. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.87.167-176> [in Ukrainian].
- Didenko, O. (2019). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia konstytutsiino-pravovykh harantii prava obyraty ta buty obranym [Conceptual approaches to the definition of constitutional and legal guarantees of the right to vote and to be elected]. *Suchasni aspekty nauky, Modern aspects of science*. S.O. Romanenko, I.V. Zhukova (Ed.). Kyiv; Bratyslava: Kandyba [in Ukrainian].
- Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]*. (Vols. 1-7). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
- Holovaty, S.P. (2006). *Verkhovenstvo prava [Rule of Law]*. (Vols. 1-3). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Holovaty, S.P. (2008). Verkhovenstvo prava: Ideia. Doktryna. Pryntsyyp [Rule of law: Idea. Doctrine. Principle]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kliuchkovskiy, Yu.B. (2018) *Pryntsyypy vyborchoho prava: doktrynalne rozuminnia, stan ta perspektyvy zakonodavchoi realizatsii v Ukraini [Principles of suffrage: doctrinal understanding, status and prospects of legislative implementation in Ukraine]*. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].

- Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254k/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Kostytskiy, M.V., Kaminska, N.V., & Kushakova-Kostytska, N.V. (2019). Perspektyvy vdoshkonalennia diialnosti Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy v umovakh suchasnykh suspilnykh transformatsii [Prospects for improving the activities of the Constitutional Court of Ukraine in the context of modern social transformations]. *Journal "ScienceRise: Juridical Science"*, 3(9), 4-11. doi: 10.15587/2523-4153.2019.180113 [in Ukrainian].
- Leshchenko, O.D. (2020). Vyborychi spory v Ukraini: konstytutsiino-pravovyi aspekt [Electoral disputes in Ukraine: constitutional and legal aspect]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
- Matevosian, A.A. (2019). Poniattia pryntsyphu verkhovenstva prava na doktrynalnomu rivni [The concept of the principle of the rule of law at the doctrinal level]. *Journal "ScienceRise: Juridical Science"*, 4(10), 10-15. Retrieved from http://journals.urau.ua/sr_law/article/view/188607/188593. doi: 10.15587/2523-4153.2019.188607 [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2017). Verkhovenstvo prava ta zabezpechennia prav liudyny na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy [Rule of law and ensuring human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA, Scientific notes of NaUKMA*, 200, 85-92 doi: <https://doi.org/10.33270/04201901.102> [in Ukrainian].
- Nesterovych, V.F. (2019). Poniattia ta vydy dzhel vyborchoho prava Ukrainy [Concepts and types of sources of suffrage in Ukraine]. *Ekspert: Paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnya, Expert: Paradigms of legal sciences and public administration*, 2, 39-58. Retrieved from <http://maup.com.ua/assets/files/expert/4/3.pdf>. doi: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-39-58> [in Ukrainian].
- OSCE Commitments relating to the rule of law. (n.d.). *www.osce.org*. Retrieved from <https://www.osce.org/odihr/35970>.
- Report on the rule of law - Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session. (2011). (n.d.). *www.venice.coe.int*. Retrieved from [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
- Rule of Law Checklist - Adopted by the Venice Commission at its 106th plenary session. (2016). (n.d.). *www.venice.coe.int*. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr).
- Sarkisian, V. (2020). Typolohiia hromadskoho kontroliu za vyboramy v suchasnomu konstytutsiino-pravovomu vymiri [Typology of public control over elections in the modern constitutional and legal dimension]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 1(114), 120-127. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.120> [in Ukrainian].
- Shevchuk, S. (2006). Pryntsyphu verkhovenstva prava i realizatsiia derzhavnoi polityky [The principle of the rule of law and the implementation of public policy]. *Ukrainske pravo, Ukrainian law*, 1(19), 67-71 [in Ukrainian].
- Smokovych, M.I. (2014). *Pravove rehulivannia rozhladu vyborchykh sporiv: teoretychnyi i praktychnyi aspekty [Legal regulation of election disputes: theoretical and practical aspects]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Statut Rady Yevropy: vi 5 trav. 1949 r. [Council of Europe Charter from May 5, 1949]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001 [in Ukrainian].
- Uvarova, O.O. (2012). *Pryntsyphu prava u pravozastosuvanni: zahalno-teoretychna kharakterystyka [Principles of law in law enforcement: general theoretical characteristics]*. Kharkiv: MADRYD [in Ukrainian].
- Voronin, E.R. (2013). Evropeyskaia ideia kak tsivilizatsionnyy proekt verkhovenstva prava [European idea as a civilizational project of the rule of law]. *Mezhdunarodnoe pravo i sovremennye teorii mezhdunarodnykh otnosheniy: aspekty sochetaniya, International law and modern theories of international relations: aspects of compatibility: Proceedings of the 7th RAMI Convention* (pp. 34-37). A.N. Vilegznanun (Ed.). Moscow: Aspekt Press; MGIMO-Un-t [in Russian].
- Vyborychi kodeks Ukrainy: vid 19 hrud. 2019 r. No. 396-IX [Electoral Code of Ukraine from December 19, 2019, No. 396-IX]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/396-IX> [in Ukrainian].
- World Justice Project. Rule of Law Index (2018-2019). (n.d.). *worldjusticeproject.org*. Retrieved from https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_RuleofLawIndex_2019_Website_reduced.pdf.
- Yurovska, V.V. (2017). Pryntsyphu verkhovenstva prava (pravovladdia) yak osnova novoi doktryny administrativnoho prava [The principle of the rule of law (rule of law) as the basis of a new doctrine of administrative law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho universytetu, Scientific Herald of Uzhgorod National University*, 43(3), 167-173 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro derzhavnu sluzhbu": vid 10 hrud. 2015 r. No. 889-VIII [Law of Ukraine "On State Service" from December 10, 2015, No. 889-VIII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/ed20151210/print> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro Natsionalnu politsiu": vid 2 lyp. 2015 r. No. 580-VIII [Law of Ukraine "On the National Police" from July 2, 2015, No. 580-VIII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20150702#n25> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / пер. з англ. Р. В. Семківа. Київ : Києво-Могилян. акад., 2008. 385 с.
- Андриц М. Р. Верховенство права в рішеннях Конституційного Суду України: юридичні аспекти реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019 № 41. Т. 1 С. 4–8. (Серія «Юриспруденція»). doi: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.41-1.1>.
- Боняк В. О. Погляд на зміст принципу верховенства права крізь призму практики Європейського суду з прав людини. *Практика Європейського суду з прав людини як джерело національного права : матеріали круглого столу* (Дніпро, 24 листоп. 2017 р.). Дніпро, 2017. С. 6–8.

- Братасюк М. Г. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 1. С. 14–20. doi: <https://doi.org/10.33270/02201901.14>.
- Демиденко В. О. Верховенство права як аксіологічна вершина системи принципів місцевого самоврядування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 3 (87). С. 167–176. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.87.167-176>.
- Діденко О. Концептуальні підходи до визначення конституційно-правових гарантій права обирати та бути обраним. *Сучасні аспекти науки*: колективна монографія / за ред. С. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ; Братислава: Кандиба, 2020. С. 199–216.
- Етимологічний словник української мови: в 7 т. Київ: Наук. думка, 2003. Т. 4: Н–П / НАН України. 656 с.
- Головатий С. П. Верховенство права: монографія: у 3 кн. Київ: Фенікс, 2006. Кн. 3: Український досвід. С. 1277–1747.
- Головатий С. П. Верховенство права: Ідея. Доктрина. Принцип: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008. 44 с.
- Ключковський Ю. Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваїте, 2018. 908 с.
- Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
- Костицький М. В., Камінська Н. В., Кушакова-Костицька Н. В. Перспективи вдосконалення діяльності Конституційного Суду України в умовах сучасних суспільних трансформацій. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2019. № 3 (9). С. 4–11. doi: 10.15587/2523-4153.2019.180113.
- Лещенко О. Д. Вибірчі спори в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2020. 210 с.
- Матевосян А. А. Поняття принципу верховенства права на доктринальному рівні. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2019. № 4 (10). С. 10–15. URL: http://journals.urau.ua/sr_law/article/view/188607/188593. doi: 10.15587/2523-4153.2019.188607.
- Нестерович В. Ф. Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 200. С. 85–92. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.33270/04201901.102>.
- Нестерович В. Ф. Поняття та види джерел виборчого права України. *Експерт: Парадигми юридичних наук і державного управління*. 2019. № 2. С. 39–58. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/expert/4/3.pdf>. doi: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-39-58>.
- OSCE Commitments relating to the rule of law. URL: <https://www.osce.org/odihr/35970>.
- Report on the rule of law – Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25–26 March 2011). URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr).
- Rule of Law Checklist – Adopted by the Venice Commission at its 106th plenary session (Venice, 11–12 March 2016). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr).
- Саркісян В. Типологія громадського контролю за виборами в сучасному конституційно-правовому вимірі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 120–127. doi: <https://doi.org/10.33270/01201141.120>.
- Шевчук С. Принцип верховенства права і реалізація державної політики. *Українське право*. 2006. № 1 (19). С. 67–71.
- Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 576 с.
- Статут Ради Європи: міжнар. док. від 5 трав. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001.
- Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загально-теоретична характеристика: монографія. Харків: МАДРИД, 2012. 196 с.
- Воронин Е. Р. Европейская идея как цивилизационный проект верховенства права. *Международное право и современные теории международных отношений: аспекты сочетаемости*: материалы VII Конвента РАМИ / под ред. А. Н. Вылегжанина. М.: Аспект Пресс; МГИМО-Ун-т, 2013. С. 34–37.
- Вибірчий кодекс України: Закон України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/396-IX>.
- World Justice Project. Rule of Law Index 2018–2019. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_RuleofLawIndex_2019_Website_reduced.pdf.
- Юровська В. В. Принцип верховенства права (правовладдя) як основа нової доктрини адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 43. Ч. 3. С. 167–173.
- Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/ed20151210/print>.
- Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/ed20150702#n25>.

Стаття надійшла до редколегії 29.06.2020

Kaminska N. – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of International Law and Comparative Law of the National Aviation University, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7727-4056>

Rule of Law as a Defining Constitutional Basis for Resolving Election Disputes (Methodological Approaches)

*The article analyzes the conceptual approaches to understanding the rule of law, describes the features of this principle, as well as emphasizes its importance for the settlement of electoral disputes. The **purpose** of the article is to analyze the rule of law as a determining constitutional basis for resolving election disputes on the basis of existing scientific achievements, legal acts and other sources. This presupposes the setting of a number of tasks, in particular: to reveal the multifaceted understanding of one of the defining constitutional principles – the rule of law; to find out the specifics of resolving election disputes; to identify the main methodological approaches to the study of this issue and their promising areas. The **methodological basis** of the article is marked by the use of philosophical, general and special scientific methods. Fundamental in this context are dialectical, comparative law, system-structural, hermeneutic and anthropological methods. Attention is paid to the positions of normative positivism, natural law and other concepts of legal understanding. On this basis, a variety of methodological approaches to the issues raised is revealed. **Scientific novelty.** There is no proper legal regulation of the principle of the rule of law as the basis for the exercise of human and civil rights and freedoms, including suffrage, and the settlement of electoral disputes in Ukraine. Therefore, the relevant legal framework in this area needs to be improved. **Conclusions.** In modern jurisprudence there is considerable interest in studying the rule of law, its components and other essential characteristics. It seems that it is more expedient and more accurate to understand it from the standpoint of the natural law concept, anthropocentrism, which is consistent with the provisions of relevant international legal acts and expert decisions, acts of «soft law». Activities for the prevention and settlement of electoral disputes are an independent component of the mechanism for ensuring the electoral rights of citizens of Ukraine, which includes regulatory, institutional and organizational framework, a set of means to prevent and settle them (constitutional regulation, interpretative activities, jurisdictional activities of election administration alternative ways of resolving electoral conflicts). It is extremely important for the legal system of a democratic state that such conflicting legal relations be settled on the basis of the rule of law, properly ensuring the electoral and other rights of citizens. The implementation of the Electoral Code of Ukraine has revealed certain conflicts and gaps that need to be resolved. Only under the condition of proper implementation of the principle of the rule of law in the organization and activity of the mentioned bodies of Ukraine, their officials and officials is possible their effective full functioning in the interests of citizens, territorial community, full-scale assertion and protection of human and civil rights and freedoms. and municipal democracy.*

Keywords: constitutional basis; principle of rule of law; electoral disputes; human rights; judicial protection; methodological approaches; legislation of Ukraine.